

Immigratie- en Naturalisatiedienst
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Directie Dienstverlening, Afdeling Expertise
Team Onderzoek en Expertise Land en Taal (TOELT)

DRC || Rapport

Politieke ontwikkelingen

Mei 2016 tot en met oktober 2016

december 2016

Inhoud

Inleiding.....	1
1 De huidige politieke situatie in de DRC per oktober 2016.....	3
2 De mars van 19 september en de dagen daaropvolgend.....	9
3 Het akkoord van 18 oktober 2016	12
4 Lijst van gebruikte bronnen	14
Bijlage: Lijst van gebruikte afkortingen	19

Inleiding

Doel

TOELT heeft dit rapport opgesteld met het doel inzage te geven in de huidige politieke situatie in de Democratische Republiek Congo. Sinds het verschijnen van het algemeen ambtsbericht DRC van het ministerie van Buitenlandse Zaken in mei 2016¹ heeft de politieke situatie in het land geleid tot een escalatie van geweld op 19 en 20 september. Dit rapport schetst een beeld van de politieke ontwikkelingen vanaf mei 2016 tot een maand na het bloedbad van medio september 2016, om de gevolgen van het bloedbad te benoemen. Verder zal er binnenkort een chronologisch overzicht verschijnen die per maand – vanaf mei 2016, de (gewelds)incidenten en gebeurtenissen weergeeft.

Indeling van dit rapport

Hoofdstuk een van het rapport beschrijft per maand de politieke ontwikkelingen vanaf mei tot en met oktober 2016. In hoofdstuk twee wordt een korte beschrijving gegeven van de gebeurtenissen op 19 september en de dagen daarna. Tevens worden in hoofdstuk twee de bevindingen van een aantal mensenrechtenorganisaties weergegeven met betrekking tot die gebeurtenissen. Hoofdstuk drie geeft de belangrijkste punten aan van het akkoord dat ondertekend is op 18 oktober. De bronnen die gebruikt zijn om het rapport tot stand te brengen worden in alfabetische volgorde opgesomd in hoofdstuk 4. De in het rapport gebruikte afkortingen zijn terug te vinden in de bijlage.

Disclaimer

Dit rapport is niet openbaar, maar bestemd voor intern gebruik. Het is nadrukkelijk niet de bedoeling om de in dit rapport opgenomen informatie integraal aan derden beschikbaar te stellen. De in dit rapport opgenomen informatie kan echter wel gebruikt worden in een voornemen, beschikking of ander openbaar (proces) stuk. In dat geval dient echter verwezen te worden naar de in dit rapport genoemde achterliggende, oorspronkelijke bronnen. Het is niet de bedoeling naar dit rapport of naar BLT te verwijzen als uitgevende instantie. Verwijs alleen naar de hier opgevoerde bronnen.²

Dit rapport is geschreven aan de hand van de Gemeenschappelijke EU-richtlijnen voor het verwerken van feitelijke landeninformatie (Common EU-guidelines for processing factual COI, april 2008). Het is samengesteld op basis van zorgvuldig geselecteerde, openbaar toegankelijke bronnen. Elke bron is vermeld middels een referentie. Alle hier gepresenteerde informatie (met uitzondering van voor de hand liggende feiten) is gecrosschecked met andere bronnen tenzij dit anders is vermeld in de tekst.

Alle geleverde informatie is met uiterste zorg onderzocht, geëvalueerd en verwerkt binnen een beperkte tijdsspanne.

TOELT pretendeert niet dat dit document volledig is en ook niet uitsluitend te geven voor wat betreft de waarde van een aanvraag voor een vluchtelingenstatus of asiel. De gepresenteerde informatie is niet per se een weerspiegeling van de mening van TOELT.

¹ Het ambtsbericht is te vinden in InformIND: http://ind.pucoverheid.nl/id/PUC_IND_818904_0/1

² De voetnoten bevatten beknopte verwijzingen. Volledige titelbeschrijvingen met internetadressen zijn te vinden in de lijst van geraadpleegde bronnen aan het einde van de tekst.

Indien bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet in dit rapport worden genoemd, betekent dit niet dat de gebeurtenis niet heeft plaatsgevonden of dat de persoon of organisatie niet bestaat, alleen dat deze niet zijn teruggevonden in openbare bronnen. In deze gevallen wordt aangeraden contact op te nemen met TOELT.

Ook bij twijfel over bronnen, brongebruik of inhoud, of indien u nadere achtergrondinformatie wenst, kunt u altijd contact opnemen met TOELT. Zie het Intranet voor actuele informatie over de landenspecialisten. Via de interne mail is TOELT ook centraal bereikbaar op naam van 'intern mailadres'.

Spelling

Bij twijfel over gebruik van namen en spelling kan contact worden opgenomen met Team Onderzoek en Expertise Land & Taal.

1 De huidige politieke situatie in de DRC per oktober 2016

Volgens de Congolese grondwet zouden er eind 2016³ presidentsverkiezingen moeten worden gehouden. Het tweede mandaat van vijf jaar van president Joseph Kabila loopt officieel op 19 december 2016 om middernacht af.⁴ Joseph Kabila mag zich dit keer niet kandidaat stellen voor de presidentsverkiezingen want volgens artikel 70 van de grondwet mag een president maar voor een termijn van twee keer vijf jaar opeenvolgend aan de macht zijn. Echter in hetzelfde artikel wordt vermeldt dat de zittende president aan de macht blijft tot de installatie van een nieuw gekozen president.⁵

Door verschillende vertragingen die zijn ontstaan (het bijvoorbeeld niet op tijd schonen van het kiesregister, de poging van de president om een grondwetswijzing door te voeren, enz.) is het volgens de kiescommissie (CENI – *Commission Electorale Nationale Indépendante*⁶) onmogelijk om de verschillende verkiezingen⁷ die gepland stonden voor dit jaar, nog dit jaar plaats te laten vinden. Zij houden het op een uitstel van 14 tot 16 maanden. Andere bronnen spreken van een uitstel van minstens drie tot vijf jaar.⁸

De ontstane situatie en onduidelijkheid met betrekking tot de presidentsverkiezingen en het wel of niet aanblijven van Joseph Kabila als president heeft tot onrust geleid in de DRC.

Leden van de oppositie zien de vertragingen als een poging van de regering en van president Kabila om te zorgen dat Kabila aan de macht kan blijven na het aflopen van diens ambtstermijn in december 2016.

De politieke ontwikkelingen sinds april 2016

Mei: Op 11 mei bepaalt het Constitutionele Hof dat president Kabila in zijn ambt mag blijven zolang er geen presidentsverkiezingen hebben plaatsgevonden en een nieuwe president is benoemd. Naar aanleiding van de uitspraak nemen de spanningen tussen de regering en de oppositie toe. Leden van de oppositie roepen op tot protestacties en organiseren voor 26 mei demonstraties in het land. De demonstraties worden in Kinshasa en Goma hardhandig neergeslagen door veiligheidsdiensten waarbij een persoon komt te overlijden en 11 gewond raken, waaronder vier kinderen.⁹

³ Volgens artikel 73 negentig dagen voor het aflopen van het mandaat van de zittende president.

⁴ Monde, Le, *Les troubles meurtriers à Kinshasa en six questions*, 21 september 2016

(http://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/09/21/les-troubles-meurtriers-a-kinshasa-en-six-questions_5001353_3212.html); Security Council Report, *October 2016 monthly forecast*, 30 september 2016

(http://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2016-10/democratic_republic_of_the_congo_12.php)

⁵ Cabinet du Président de la République, *Constitution de la République Démocratique du Congo*, 20 januari 2011

⁶ De kiescommissie heeft volgens de wet 13 leden en twee organen: de algemene vergadering en het presidium. Van de 13 leden zijn zes afkomstig van de *Majorité Présidentielle* (NB: partij die Kabila ondersteunt) en vier van de oppositie. De overige drie leden zijn afkomstig uit het maatschappelijk middenveld. Het presidium van de kiescommissie bestaat uit zes leden; de voorzitter is afkomstig uit het maatschappelijk middenveld. De vicevoorzitter, de tweede secretaris en de penningmeester zijn afkomstig uit de presidentiële meerderheid, terwijl de oppositie de secretaris en de assistent-penningmeester levert. Bron: Ministerie van Buitenlandse Zaken. *Algemeen ambtsbericht DRC*, november 2013, p. 12 (http://ind.pucoverheid.nl/id/PUC_IND_004345046_5/1)

⁷ Zowel op lokaal als nationaal niveau

⁸ Monde, Le, *Les troubles meurtriers à Kinshasa en six questions*, 21 september 2016

(http://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/09/21/les-troubles-meurtriers-a-kinshasa-en-six-questions_5001353_3212.html)

⁹ HRW, *Democratic Republic of Congo at a Precipice*, 18 september 2016

(<https://www.hrw.org/news/2016/09/18/democratic-republic-congo-precipice-ending-repression-and-promoting-democratic-rule>); Guardian, *Scores arrested in Democratic Republic of Congo clashes* 26 mei 2016

Tussen 22 april en 7 mei arresteert de regering minstens 27 aanhangers van Moïse Katumbi, potentieel kandidaat voor de presidentsverkiezingen.¹⁰ Op 19 mei vaardigt de regering een arrestatiebevel uit voor Katumbi. Hij wordt beschuldigd van het inhuren van buitenlandse huurlingen.¹¹

Juni: Begin juni komen een honderdtal leden van de oppositie bijeen in Brussel om de ontstane politieke situatie met betrekking tot de presidentsverkiezingen te bespreken. Om als een front te kunnen optreden richten zij een nieuw overkoepelende beweging op: *Rassemblement*¹². Zij wijzen het aangaan van een dialoog met president Kabila af en eisen dat de presidentsverkiezingen gehouden worden voor 19 december 2016. Ook eisen ze het vertrek van de president.¹³ De MP (*Majorité Présidentielle*, partij die Kabila steunt) spreekt van een institutionele *coup d'état* en verwerpt de eisen van de oppositie.¹⁴ In een laatste poging om de oppositie rond te tafel krijgen met Kabila, reist Edem Kodjom – de aangevoerde bemiddelaar van de Afrikaanse Unie, medio juni naar Brussel om o.a. Etienne Tshisekedi te spreken. Zijn bezoek haalt niets uit; de oppositie weigert in gesprek te gaan over het uitstellen van de verkiezingen.¹⁵

Juli: De politieke spanningen lopen op. De oppositie roept begin juli de bevolking op om op 31 juli massaal te demonstreren tegen het uitstel van de verkiezingen.¹⁶ De VN verzoekt op 7 juli alle betrokken partijen in gesprek te gaan met elkaar om te voorkomen dat de situatie leidt tot geweldsuitbarstingen en een crisissituatie.¹⁷ Een week later uit de VN haar bezorgdheid over de beperkingen op politieke activiteiten en de arrestaties en detentie van oppositieleiden en leden van burgerorganisaties in de afgelopen periode.¹⁸ Medio juli kondigt Edem Kodjom aan dat eind juli gestart zal worden met een nationale dialoog waaraan alle partijen deel zullen nemen. De oppositiepartijen wijzen deze verklaring

(<https://www.theguardian.com/world/2016/may/26/democratic-republic-of-congo-clashes-protests-joseph-kabila>)

¹⁰ HRW, *DR Congo: Crackdown on presidential aspirant*, 9 mei 2016 (<https://www.hrw.org/news/2016/05/09/dr-congo-crackdown-presidential-aspirant>); Afrikarabia, *RDC: nouvelle vague de protestation jeudi 26 mai*, 20 mei 2016 (<http://afrikarabia.com/wordpress/rdc-nouvelle-vague-de-protestation-le-26-mai/>)

¹¹ Bloomberg, *Congo political crisis escalates with arrest warrant for Katumbi*, 20 mei 2016 (<http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-05-20/congo-political-crisis-escalates-with-arrest-warrant-for-katumbi>); Afrikarabia, *RDC: nouvelle vague de protestation jeudi 26 mai*, 20 mei 2016 (<http://afrikarabia.com/wordpress/rdc-nouvelle-vague-de-protestation-le-26-mai/>)

¹² De volledige naam luidt: “*Le Rassemblement des Forces Politiques et Sociales de la RDC acquises au changement*”

¹³ VOA, *RD Congo: l'opposition fonde un "Rassemblement" contre Kabila*, 10 juni 2016 (<http://www.voafrique.com/a/rd-congo-l-opposition-fonde-un-rassemblement-contre-kabila/3370215.html>); VOA, *L'opposition rejette le dialogue et exige la convocation de la présidentielle avant le 19 décembre en RDC*, 9 juni 2016 (<http://www.voafrique.com/a/conclave-de-bruxelles-l-opposition-rejette-le-dialogue-et-exige-la-convocation-de-la-presidentielle-le-19-septembre/3369662.html>)

¹⁴ JA, *RD Congo: après le conclave de l'opposition, le camp Kabila dénonce un « coup d'État en gestation »*, 10 juni 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/332677/politique/rd-congo-apres-conclave-de-lopposition-camp-kabila-denonce-coup-detat-gestation/>)

¹⁵ AfrikArabia, *Dialogue en RDC: la tâche se complique pour le facilitateur*, 20 juni 2016 (<http://afrikarabia.com/wordpress/dialogue-en-rdc-la-tache-se-complique-pour-le-faciliteur/>)

¹⁶ VOA, *RDC: l'opposition appelle à manifester pour exiger la tenue de la présidentielle dans les délais prévus*, 4 juli 2016 (<http://www.voafrique.com/a/rdc-l-opposition-appelle-a-manifester-pour-exiger-la-tenue-de-la-presidentielle-dans-les-delaix-prevus-/3403773.html>)

¹⁷ VOA, *UN warns of risk of possible violence, instability in DRC*, 7 juli 2016 (<http://www.voanews.com/a/un-warns-violence-instability-drc/3408439.html>)

¹⁸ UN News Centre, *Security Council expresses “deep concern” at political restrictions in the DR Congo*, 15 juli 2016 (http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=54470#.V_-GaThf2UI)

af; zij stellen geen akkoord te hebben gegeven voor een nationaal dialoog en zullen hier dan ook niet aan deelnemen mocht het toch doorgang vinden.¹⁹

De populaire oppositieleider Etienne Tshisekedi (president van de UDPS – *Union pour la Démocratie et le Progrès Social*, en van de nieuw opgerichte coalitie *Rassemblement*) keert op 27 Juli terug naar Kinshasa, na een verblijf van twee jaar in België i.v.m. gezondheidsproblemen. Hij wordt massaal onthaald door zijn aanhangers. Politici hopen dat de komst van Tshisekedi een einde zal brengen aan de impasse rondom een nationaal dialoog.²⁰

Een collectief bestaande uit kerken, burgerorganisaties en ngo's komt 30 juli met een voorstel om in december 2016 presidentsverkiezingen te houden. Volgens hen zou dit moeten lukken.²¹

Op 31 juli houdt de oppositie, onder leiding van Tshisekedi, haar grootste bijeenkomst sinds lange tijd in Kinshasa. Moïse Katumbi is niet bij de bijeenkomst aanwezig. Tshisekedi eist o.a. het aftreden van president Kabila, het houden van verkiezingen op de correcte data en een dialoog zonder aanwezigheid van Kabila. De dag verloopt zonder gewelddadige incidenten.²²

Augustus: volgens een internationale organisatie is het de schuld van de Congolese regering dat de presidentsverkiezingen niet gehouden kunnen worden zoals dat door de grondwet is bepaald. Zij beschuldigen de regering van het bewust creëren van kunstmatige vertragingfactoren.²³

De kiescommissie maakt op 20 augustus officieel bekend dat er geen verkiezingen zullen plaatsvinden in 2016. Zij geven aan dat het een tot drie jaar kan duren voor ze gehouden kunnen worden.²⁴

Het *Rassemblement* doet een oproep voor een “ville morte”²⁵ op 23 augustus als protest tegen de besprekingen die op die dag gehouden zullen gaan worden in het kader van een nationaal dialoog over de presidentsverkiezingen. In sommige delen van Kinshasa wordt aan de oproep gehoor gegeven maar in de andere grote steden gaat het openbare leven gewoon door. Tijdens de protestacties worden 32 arrestaties verricht in Kinshasa en Mbuji-Mayi.²⁶

Slechts een paar kleinere oppositiepartijen nemen deel aan de bijeenkomst op 23 augustus over de nationale dialoog, de belangrijkste weigeren aanwezig te zijn.²⁷

¹⁹ JA, *RD Congo: le facilitateur Edem Kodjo récusé par le « Rassemblement » de l'opposition*, 25 juli 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/344257/politique/rd-congo-faciliteur-edem-kodjo-recuse-rassemblement-de-l-opposition/>)

²⁰ VOA, *RDC: Accueil populaire pour Etienne Tshisekedi*, 28 juli 2016 (<http://www.voafrique.com/a/rdc-accueil-populaire-pour-etienne-tshisekedi/3438227.html>) en *Le retour de Tshisekedi peut-il débloquent la crise politique en RDC ?*, 29 juli 2016 (<http://www.voafrique.com/a/rdc-le-retour-de-l-opposant-historique-/3439940.html>)

²¹ VOA, *RDC: un collectif propose un calendrier électoral conforme à la Constitution*, 30 juli 2016 (<http://www.voafrique.com/a/rdc-un-collectif-propose-un-calendrier-electoral-conforme-a-la-constitution/3441402.html>)

²² Afrikarabia, *RDC: l'opposition montre les muscles à Kinshasa*, 31 juli 2016 (<http://afrikarabia.com/wordpress/rdc-l-opposition-montre-les-muscles-a-kinshasa/>); ICG, *Boulevard of broken dreams*, p. 11, 13 oktober 2016 (<https://www.crisisgroup.org/africa/central-africa/democratic-republic-congo/boulevard-broken-dreams-street-and-politics-dr-congo>)

²³ Afrikarabia, *Report des élections en RDC: le pouvoir « responsable »*, 6 augustus 2016 (<http://afrikarabia.com/wordpress/report-des-elections-en-rdc-le-pouvoir-responsable/>)

²⁴ Afrikarabia, *RDC: pas d'élection présidentielle en 2016*, 20 augustus 2016 (<http://afrikarabia.com/wordpress/rdc-pas-delection-presidentielle-en-2016/>)

²⁵ Letterlijk 'dode stad', hier wordt het gebruikt als oproep naar de bevolking om te staken

²⁶ JA, *RD Congo: l'appel à une « ville morte » partiellement suivi à Kinshasa*, 23 augustus 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/351132/politique/rd-congo-lappel-a-ville-morte-partiellement-suivi-a-kinshasa/>) en *RD Congo: 32 arrestations dans le pays lors de la journée « ville morte », selon l'ONU*, 24 augustus 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/351504/politique/rd-congo-32-arrestations-pays-lors-de-journee-ville-morte/>)

²⁷ JA, *RD Congo: ouverture des travaux préparatoires au dialogue en l'absence d'une partie de l'opposition*, 23 augustus 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/350981/politique/rd-congo-travaux-preparatoires-dialogue-doivent-douvrir-labsence-dune-partie-de-l-opposition/>)

Om de politieke spanningen te doen afnemen en haar goede wil te tonen, laat de regering eind augustus meerdere leden van de burgerbewegingen Filimbi en LUCHA (*Lutte pour le Changement*) vrij. Zij waren allen op de vooravond van een “*ville morte*” in februari 2016 gearresteerd.²⁸

September: op 1 september begint de nationale dialoog. Belangrijke oppositiefiguren zoals Etienne Tshisekedi en Moïse Katumbi en partijen zoals LUCHA en de MLC (*Mouvement de Libération du Congo*) zijn niet van de partij. Tijdens de aftrap vinden ongeregelde plaatsen in Kinshasa tussen jonge oppositieleiden en de politie. Tientallen demonstranten worden gearresteerd.²⁹

Op 12 september verlaten de oppositieleiden die wel deelnemen aan de nationale dialoog – het gaat slechts om enkele personen – het overleg. Er zouden onoverkomelijke meningsverschillen zijn tussen de oppositieleiden en de regering met betrekking tot de volgorde van de te houden verkiezingen.³⁰

Twee dagen later komen ze alsnog tot een compromis: de presidentsverkiezingen zullen als eerste gehouden gaan worden – Kabila wilde deze juist als laatste.³¹ Het *Rassemblement* roept de bevolking op om op 19 september te demonstreren voor het hoofdgebouw van de kiescommissie en de ambassades in Kinshasa. De datum is bewust gekozen, 19 september is de dag waarop – volgens de grondwet – de officiële datum voor de presidentsverkiezingen bekend zou moeten worden gemaakt.³²

Op 19 en 20 september gaan in Kinshasa duizenden de straat op om te demonstreren tegen de uitgestelde (presidents)verkiezingen en Kabila's weigering om af te treden als president van het land. De veiligheidsdiensten treden hard op en schieten met scherp. Tientallen demonstranten komen om of raken gewond. (voor een verdere uitwerking van de gebeurtenissen op deze dagen zie hoofdstuk 2)

De regering stelt op 22 september een landelijk demonstratieverbod in.³³

Op 28 september roept het *Rassemblement* op tot drie dagen rouw om de overledenen van 19 en 20 september te herdenken.³⁴

Na tien dagen uitstel wordt de nationale dialoog hervat op 30 september. Het grootste deel van de oppositie neemt nog steeds niet deel aan het overleg en de afgevaardigden van de CENCO (*Conférence Episcopale Nationale du Congo*) – de organisatie die de invloedrijke Katholieke kerk vertegenwoordigt, zijn ondertussen ook uit het overleg gestapt.³⁵

Oktober: op 1 oktober komt de kiescommissie CENI met een nieuwe datum voor het houden van (presidents)verkiezingen). Volgens hun berekeningen zou dit pas op zijn vroegst in november 2018 kunnen

²⁸ Radio Okapi, *Congo-Kinshasa: 4 nouveaux militants pro-démocratie libérés de la prison de Makala*, 31 augustus 2016 (<http://fr.allafrica.com/stories/201609010256.html>)

²⁹ RFI, *Ouverture du dialogue en RDC: l'opposition dénonce des dizaines d'arrestations*, 1 september 2016 (<http://www.rfi.fr/afrique/20160901-ouverture-dialogue-rdc-opposition-denonce-dizaines-arrestations>)

³⁰ VOA, *Opposition walks out of election talks in DRC*, 12 september 2016 (<http://www.voanews.com/a/opposition-walks-out-of-election-talks-in-drc/3504563.html>); Radio Okapi, *RDC: l'opposition boude le dialogue*, 13 september 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/09/13/fil-dactualite-bbc/rdc-lopposition-boude-le-dialogue>)

³¹ VOA, *Congo government strikes deal with some opponents on elections*, 14 september 2016 (<http://www.voanews.com/a/congo-government-deal-opponents-election-sequence/3509970.html>)

³² VOA, *RDC: l'opposition prévoit de manifester le 19 septembre pour donner préavis à Kabila*, 13 september 2016 (<http://www.voaafric.com/a/rdc-lopposition-appelle-a-manifester-le-19-septembre-pour-donner-preavis-a-kabila/3505883.html>)

³³ UN News, *UN rights experts urge DR Congo to lift 'unjustified' ban on protests*, 3 november 2016 (<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=55461#.WBxN2Tj2a8o>)

³⁴ Radio Okapi, *Le Rassemblement a rendu hommage aux victimes des émeutes de Kinshasa*, 29 september 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/09/29/actualite/politique/le-rassemblement-rendu-hommage-aux-victimes-des-emeutes-de-kinshasa>)

³⁵ VOA, *Troubled DRC talks resume, but boycotts raise credibility questions*, 30 september 2016 (<http://www.voanews.com/a/troubled-drc-talks-resume-boycotts-raise-questions/3531827.html>)

zijn.³⁶ Het *Rassemblement* sluit op 4 oktober een bijeenkomst van twee weken waarin de politieke impasse door de leden is besproken. Tijdens de sluitingsceremonie geeft Tshisekedi aan dat de oppositie bereid is om in overleg te gaan met de regering maar alleen als aan een aantal voorwaarden wordt voldaan (o.a. de vrijlating van politieke gevangenen en het ontslag van Edem Kodjom als bemiddelaar).³⁷ Joseph Kabila meldt op 4 oktober het officiële uitstel van de presidentsverkiezingen.³⁸ Het Constitutioneel Hof gaat op 17 oktober akkoord met het uitstellen van de verkiezingen. Naar aanleiding van dit besluit komen de regering en een aantal oppositiepartijen op 18 oktober tot een akkoord om de verkiezingen pas in april 2018 te houden; Joseph Kabila zal tot die tijd aanblijven als president. Het grootste deel van de oppositie, onder leiding van Tshisekedi, verwerpt het akkoord en roept de bevolking op om hun ongenoegen te uiten door op 19 oktober te staken.³⁹ Dit nieuwe akkoord geeft president Kabila o.a. de ruimte om de grondwet te veranderen. De oppositie verwacht dat de president de zittingstermijn van een president ten gunste van zichzelf zal veranderen.⁴⁰

19 oktober – dag van de “*villes mortes*”. In Kinshasa is meer politie zichtbaar maar behalve een paar incidenten blijft het kalm en zijn de winkels dicht. Er is weinig verkeer.

Ook in Goma en Mbuji-Mayi wordt gehoor gegeven aan de oproep. In Lubumbashi, Bukavu, Matadi, Kananga en Kisangani blijven echter de meeste winkels gewoon open. In Mbandaka zijn de winkels wel open maar gaan de mensen in het geel gekleed de straat op.⁴¹

In Goma, Butembo en Beni gaan groepen jongeren de straat op (met gele kaarten voor Kabila) en roepen op tot het aftreden van de president.⁴² In Goma komt het tot gevechten tussen de politie en de demonstranten.⁴³ In Kindu worden demonstranten door de politie een aantal uren vastgehouden. In de stad zelf zijn de winkels gewoon open.⁴⁴

³⁶ JA, *Présidentielle en RD Congo: pas avant novembre 2018, selon la Ceni*, 3 september 2016

<http://www.jeuneafrique.com/362093/politique/presidentielle-rd-congo-novembre-2018-selon-ceni/>

³⁷ VOA, *DRC opposition takes hard line against Kabila extending term*, 5 oktober 2016

<http://www.voanews.com/a/drc-opposition-takes-hard-line-against-kabila-extending-term/3537386.html>

³⁸ Monde, Le, *Joseph Kabila annonce le report de l'élection présidentielle congolaise*, 5 oktober 2016

http://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/10/05/joseph-kabila-annonce-le-report-de-l-election-presidentielle-congolaise_5008549_3212.html

³⁹ Daily Mail Online, *DR Congo opposition rejects bid to postpone poll to 2018*, 18 oktober 2016

<http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-3848714/DR-Congo-opposition-rejects-bid-postpone-poll-2018.html>

⁴⁰ Reuters, *Congo bishops urge 2017 presidential vote, ban on constitutional change*, 21 oktober 2016

<http://af.reuters.com/article/topNews/idAFKCN12L1H2>

⁴¹ Daily Mail Online, *Strikes hit DR Congo over bid to delay presidential vote*, 19 oktober 2016

<http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-3851156/Strikes-DR-Congo-presidents-poll-delay.html>; Pointe, Le, *RDC: la journée «villes mortes»*, 19-10-2016 (http://www.lepoint.fr/monde/rdc-villes-mortes-anti-kabila-a-kinshasa-et-mbuji-mayi-19-10-2016-2077180_24.php)

⁴² Pointe, Le, *RDC: la journée «villes mortes»*, 19-10-2016 (http://www.lepoint.fr/monde/rdc-villes-mortes-anti-kabila-a-kinshasa-et-mbuji-mayi-19-10-2016-2077180_24.php)

⁴³ Radio Okapi, *Goma: des opposants déposent des cartons jaunes au bureau du gouverneur*, 19 oktober 2016

<http://www.radiookapi.net/2016/10/19/actualite/societe/goma-des-opposants-deposent-des-cartons-jaunes-au-bureau-du-gouverneur>

⁴⁴ Radio Okapi, *Des personnes habillées en jaune interpellées puis relâchées à Kindu*, 19 oktober 2016

<http://www.radiookapi.net/2016/10/19/actualite/en-bref/des-personnes-habillees-en-jaune-interpellees-puis-relachees-kindu>

Volgens het *Rassemblement* werd er in alle grote steden van het land gehoor gegeven aan de oproep en was het een groot succes. De MP stelt dat mensen thuis bleven om een eventueel nieuw bloedbad te vermijden en niet om gehoor te geven aan de oproep van de oppositie.⁴⁵

Op 21 oktober publiceert een organisatie die zich bezig houdt met onderzoek naar de toepassing van de grondwet hun oordeel dat het besluit van het Constitutioneel Hof van 17 oktober niet geldig is omdat er slechts vijf van de negen rechters aanwezig waren om het besluit te nemen. Volgens de wet moeten altijd zeven van de negen rechters aanwezig zijn wil een uitspraak rechtsgeldig zijn.⁴⁶

Etienne Tshisekedi kondigt op 25 oktober aan een openbare bijeenkomst van de UDPS / *Rassemblement* in Kinshasa te zullen houden op zaterdag 5 november. Doel van de bijeenkomst is om opnieuw de tegenstand van de bevolking tegen het akkoord van 18 oktober te tonen en om nogmaals het vertrek van zittend president Kabila te eisen per december van dit jaar. Dit ondanks het nog steeds geldend demonstratieverbod (dat volgens de UDPS onconstitutioneel is).⁴⁷

De vicegouverneur van Kinshasa bevestigt op 31 oktober nogmaals het verbod op demonstraties, openbare bijeenkomsten, enz. van politieke aard in de stad.⁴⁸

⁴⁵ Radio Okapi, *RDC: le Rassemblement se réjouit du « succès » de la journée ville morte*, 19 oktober 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/10/19/actualite/politique/rdc-le-rassemblement-se-rejouit-du-succes-de-la-journee-ville-morte>)

⁴⁶ RFI, *RDC: la Coalition pour le respect de la Constitution s'en prend à la Cour constitutionnelle*, 21 oktober 2016 (http://www.rfi.fr/afrique/20161021-rdc-cour-constitutionnelle-viole-constitution-coalition-le-respect-constitution?ref=tw_i)

⁴⁷ JA, *RD Congo: la police fera observer l'interdiction de manifester à Kinshasa*, 4 november 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/371327/politique/rd-congo-police-fera-observer-linterdiction-de-manifester-a-kinshasa/>)

⁴⁸ Potentiel. Le, *Congo-Kinshasa: meeting du 5 novembre à Kinshasa – bras de fer entre Kimbuta et le Rassemblement*, 2 november 2016 (<http://fr.allafrica.com/stories/201611021133.html>)

2 De mars van 19 september en de dagen daaropvolgend

Voor 19 september 2016⁴⁹ organiseert het *Rassemblement* een mars in Kinshasa om te protesteren tegen de lopende dialoog en de mislukte pogingen van de electorale commissie om (presidents)verkiezingen georganiseerd te krijgen.⁵⁰ In de dagen voorafgaand aan de demonstratie heeft het *Rassemblement* drie keer een bespreking met de gouverneur van Kinshasa om de specifieke route te bespreken en goedkeuring te krijgen voor de demonstratie/mars. Tijdens de avond van 18 september zenden televisie- en radioprogramma's – inclusief zenders van de overheid, verkeerde berichten uit met betrekking tot de goedgekeurde route van de mars. Volgens de UNJHRO (*UN Joint Human Rights Office*) zou dit een van de redenen kunnen zijn van de chaos die ontstond.⁵¹

Op 19 september beginnen mensen al vroeg in de ochtend zich te verzamelen. De politie komt al om 7:30 in actie in de wijk Lemba waar ze activisten uit elkaar drijven met traangas. De politie richt op diverse plekken blokkades op om de toestroom naar de route van de mars te beperken. Om 9.30 uur besluit een speciaal door de regering opgericht commandocentrum om de mars alsnog te verbieden. Zij lichten de organisatie van de mars niet in over dit besluit. Extra militairen worden opgeroepen door het commandocentrum om de politie te ondersteunen. Vanaf 11 uur zijn op belangrijke plaatsen in de stad barricades opgezet door de veiligheidsdiensten en worden militairen op strategische punten ingezet.⁵²

Al snel verandert de situatie en volgen 36 uur van geweld met een groot aantal doden en gewonden. De regering stelt de mars te zien als een "opstand" door aspirant putschisten.⁵³

Tijdens de demonstraties van 19 en 20 september worden meerdere gebouwen en winkels geplunderd en/of in brand gestoken.⁵⁴

Op 20 september worden de hoofdkwartieren van vijf oppositiepartijen: UDPS, FONUS (*Forces Nouvelles pour l'Union et la Solidarité*), MLP (*Mouvement Lumumbiste Progressiste*), PDC (*Parti Démocrate Chrétien*) en MDCO (*Mouvement des Démocrates Congolais*) in de wijk Limete aangevallen en vernield door brandstichting. Ook het hoofdkwartier van een ngo, *Gouvernance Plus* wordt aangevallen en in brand gestoken.⁵⁵

Op 20 en 21 september voeren politieagenten en militairen van de GR (*Garde Républicaine*) (nachtelijke) invallen uit in meerdere wijken van de stad. Volgens de regering zijn de militairen op zoek naar

⁴⁹ 19 september 2016 is de dag waarop officieel het kiesproces van start zou hebben moeten gaan als alles volgens de regels was verlopen.

⁵⁰ AA, *Africa's least loved leader marches on*, 9 november 2016 (<http://africanarguments.org/2016/11/09/africas-least-loved-leader-marches-on/>)

⁵¹ UNJHRO, *Preliminary investigation report*, updated 7 oktober 2016, p. 5 (http://www.ohchr.org/Documents/Countries/CD/UNJHROSeptember2016_en.pdf)

⁵² idem, p. 6-7

⁵³ AA, *Africa's least loved leader marches on*, 9 november 2016 (<http://africanarguments.org/2016/11/09/africas-least-loved-leader-marches-on/>)

⁵⁴ Radio Okapi, *Le Rassemblement a rendu hommage aux victimes des émeutes de Kinshasa*, 29 september 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/09/29/actualite/politique/le-rassemblement-rendu-hommage-aux-victimes-des-emeutes-de-kinshasa>)

⁵⁵ UNJHRO, *Preliminary investigation report*, updated 7 oktober 2016, p. 10 (http://www.ohchr.org/Documents/Countries/CD/UNJHROSeptember2016_en.pdf)

gestolen goederen en wapens.⁵⁶ UNJHRO stelt dat de veiligheidsdiensten juist op zoek zijn naar aanhangers van de oppositie die op een lijst zouden staan. Ook vallen ze woonhuizen binnen zonder opsporingsbevelen.⁵⁷

Honderdachtendertig personen worden tijdens deze dagen gearresteerd en via snelrecht meteen be-recht.⁵⁸

Onderzoeksconclusies van een aantal mensenrechtorganisaties

Verschillende mensenrechtenorganisaties starten een onderzoek naar de gebeurtenissen van 19 september en de dagen daarna. Onderzoek door de VN-organisatie UNJHRO en HWR (*Human Rights Watch*) toont aan dat de Congolese veiligheidstroepen verantwoordelijk zouden zijn voor het bloedbad en voor het grote aantal dodelijke slachtoffers. Het minimale dodental zou, volgens de onderzoekers, rond de 50 liggen, maar zij stellen dat het werkelijke aantal waarschijnlijk veel groter is.⁵⁹

Volgens de UNJHRO is haar onderzoek niet uitputtend doordat het onderzoek gehinderd werd door beperkingen opgelegd door de Congolese autoriteiten. Zo krijgt de UNJHRO geen toegang tot gevangnissen en krijgt ze ook geen inzage in de registers van de diverse ziekenhuizen en lijkenhuizen waar slachtoffers en overledenen naartoe waren gebracht.⁶⁰

HWR verklaart dat veel lichamen waren verwijderd door de veiligheidstroepen in een schijnbare poging om het bewijs te verbergen en om te voorkomen dat familieleden begrafenissen konden organiseren. Lichamen zouden in rivieren zijn gedumpt.⁶¹

Het onderzoek van de VN meldt de oprichting van een tijdelijk centraal commandocentrum dat door diverse takken van de veiligheidsdienst wordt bemand. Het centrum zou bedoeld zijn om in te springen bij incidenten. Volgens het onderzoeksrapport besluit dit commandocentrum zonder overleg de mars te verbieden. Zij geven de politie de opdracht om een halt toe te roepen aan de demonstratie en geef het commandocentrum de veiligheidsdiensten toestemming om geweld te gebruiken – met inbegrip van het gebruik van vuurwapens – om de demonstratie te stoppen.⁶² Ook het onderzoek van *Human Rights Watch* concludeert dat de veiligheidsdiensten directe opdrachten hebben gekregen om op welke manier dan ook de demonstranten tegen te houden.⁶³

⁵⁶ HRW, *EU: impose targeted sanctions*, 13 oktober 2016 (<https://www.hrw.org/news/2016/10/13/eu-impose-targeted-sanctions-against-senior-officials-democratic-republic-congo>)

⁵⁷ UNJHRO, *Preliminary investigation report*, updated 7 oktober 2016, p. 6-7 (http://www.ohchr.org/Documents/Countries/CD/UNJHROSeptember2016_en.pdf)

⁵⁸ Radio Okapi, *Le Rassemblement a rendu hommage aux victimes des émeutes de Kinshasa*, 29 september 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/09/29/actualite/politique/le-rassemblement-rendu-hommage-aux-victimes-des-emeutes-de-kinshasa>)

⁵⁹ AA, *Africa's least loved leader marches on*, 9 november 2016 (<http://africanarguments.org/2016/11/09/africas-least-loved-leader-marches-on/>)

⁶⁰ UNJHRO, *Preliminary investigation report*, updated 7 oktober 2016, p. 1 (http://www.ohchr.org/Documents/Countries/CD/UNJHROSeptember2016_en.pdf)

⁶¹ HRW, *EU: impose targeted sanctions*, 13 oktober 2016 (<https://www.hrw.org/news/2016/10/13/eu-impose-targeted-sanctions-against-senior-officials-democratic-republic-congo>)

⁶² UNJHRO, *Preliminary investigation report*, updated 7 oktober 2016, p. 11-12 (http://www.ohchr.org/Documents/Countries/CD/UNJHROSeptember2016_en.pdf)

⁶³ HRW, *EU: impose targeted sanctions*, 13 oktober 2016 (<https://www.hrw.org/news/2016/10/13/eu-impose-targeted-sanctions-against-senior-officials-democratic-republic-congo>)

Volgens de *International Crisis Group* worden al snel militaire eenheden op de eerste dag ingezet nadat geconstateerd is- volgens de regering - dat de politie moeite heeft met de ordehandhaving.⁶⁴

De onderzoeken bevestigen ook de beweringen van het *Rassemblement* dat de daders van de brandstichting van de hoofdkwartieren van de aan hen gelieerde partijen militairen zijn, met name leden van de presidentiële lijfwacht.⁶⁵

Het officiële onderzoek van de overheid naar de gebeurtenissen stelt dat slechts 32 mensen omgekomen zijn tijdens de dagen van geweld, waarvan slechts een door toedoen van veiligheidstroepen. Dit zou een slachtoffer zijn van een zelfverdedigingsactie tijdens een poging van het slachtoffer een overval te plegen. De rest van de dodelijke slachtoffers, volgens het onderzoek van de regering, werden gedood tijdens de ongecontroleerde uitbarstingen van plunderingen en berovingen.⁶⁶

UNJHRO stelt in haar onderzoek dat minstens 18 van de dodelijke slachtoffers het slachtoffer zijn geworden van buitengerechtigde executies door leden van de veiligheidsdiensten. Ook stelt het UNJHRO dat minstens 422 personen slachtoffer zijn geworden van mensenrechtenschendingen door veiligheidsdiensten. Ook voerden de veiligheidsdiensten meer dan 299 onrechtmatige arrestaties uit tijdens deze dagen.⁶⁷

Onderzoeksresultaten tonen aan dat ook demonstranten zich schuldig hebben gemaakt aan buitensporig geweldgebruik. Zij mishandelen en verbrandden een aantal politieagenten (vier leden van de politie werden door demonstranten bewust om het leven gebracht) en een burger, plunderen politiebureaus, een gerechtsgebouw, winkels van Chinezen en valen gebouwen aan van partijen en andere organisaties of personen gelieerd aan president Kabila.⁶⁸

Volgens de UNHRC (*UN Human Rights Council*) zou het totaal aantal slachtoffers in die twee dagen 53 doden zijn en meer dan 100 gewonden.⁶⁹

De president van de ACAJ (*Association Congolaise pour l'Accès à la Justice*), Georges Kapiamba stelt dat er meer dan 1.800 mensen door het hele land zijn gearresteerd tijdens en in de periode kort na de demonstraties. De rechtszaken duren niet langer dan 40 minuten en de advocaten van de beschuldigen krijgen geen gelegenheid om zich te verdiepen in de zaak. Van de gearresteerden krijgen 110 een gevangenisstraf van 45 dagen tot 25 jaar opgelegd. Onder de gearresteerden zijn minsten 34 kinderen.⁷⁰

⁶⁴ ICG, *Boulevard of broken dreams*, 13 oktober 2016, p. 14 (<https://www.crisisgroup.org/africa/central-africa/democratic-republic-congo/boulevard-broken-dreams-street-and-politics-dr-congo>)

⁶⁵ AA, *Africa's least loved leader marches on*, 9 november 2016 (<http://africanarguments.org/2016/11/09/africas-least-loved-leader-marches-on/>); UNJHRO, *Preliminary investigation report*, updated 7 oktober 2016, p. 10 (http://www.ohchr.org/Documents/Countries/CD/UNJHROSeptember2016_en.pdf)

⁶⁶ AA, *Africa's least loved leader marches on*, 9 november 2016 (<http://africanarguments.org/2016/11/09/africas-least-loved-leader-marches-on/>)

⁶⁷ UNJHRO, *Preliminary investigation report*, updated 7 oktober 2016, p. 11 (http://www.ohchr.org/Documents/Countries/CD/UNJHROSeptember2016_en.pdf)

⁶⁸ HRW, *EU: impose targeted sanctions*, 13 oktober 2016 (<https://www.hrw.org/news/2016/10/13/eu-impose-targeted-sanctions-against-senior-officials-democratic-republic-congo>); UNJHRO, *Preliminary investigation report*, updated 7 oktober 2016, p. 12 (http://www.ohchr.org/Documents/Countries/CD/UNJHROSeptember2016_en.pdf)

⁶⁹ ICG, *Boulevard of broken dreams*, 13 oktober 2016, p. 3 (<https://www.crisisgroup.org/africa/central-africa/democratic-republic-congo/boulevard-broken-dreams-street-and-politics-dr-congo>)

⁷⁰ VOA, *Troubled DRC talks resume, but boycotts raise credibility questions*, 30 september 2016 (<http://www.voanews.com/a/troubled-drc-talks-resume-boycotts-raise-questions/3531827.html>)

3 Het akkoord van 18 oktober 2016

Onder het toezien van de Afrikaanse Unie komen op 18 oktober de regering en een aantal oppositiepartijen tot een akkoord m.b.t. de presidentsverkiezingen en de weg daarnaartoe. Ondertekenaars van het akkoord zijn o.a. de leden van de MP, oppositieleiden van een factie onder leiding van Vital Kamerhe (derde in de presidentsverkiezingen van 2011) en een aantal burgerorganisaties.⁷¹

Hieronder een overzicht van een aantal belangrijke punten van dit akkoord:

- de presidents-, parlaments- en provinciale verkiezingen zullen allemaal eind april 2018 gehouden worden;⁷²
- de presidentsverkiezingen zullen op 29 april 2018 worden gehouden;⁷³
- Joseph Kabila blijft aan als president tot de nieuwe president is geïnstalleerd op 10 mei 2018;⁷⁴
- artikel 17 voorziet in de vorming van een nieuw kabinet van nationale eenheid 21 dagen na het ondertekenen van het akkoord;⁷⁵
- een oppositieleider (deze moet wel ondertekenaar van het akkoord zijn) wordt aangesteld als premier in het nieuw kabinet;⁷⁶
- het akkoord voorziet in de invoering van een nieuw kiezersregister, de kiezerslijst moet op 31 juli 2017 openbaar gemaakt worden;
- in plaats van te wachten op een gedeeltelijke financiering van de verkiezingen door internationale organisaties zou de regering zelf verantwoordelijk moeten zijn voor de financiering van de verkiezingen;
- de kiescommissie (CENI) zal gereorganiseerd worden om het vertrouwen van de diverse partijen terug te krijgen;
- een toezichthoudende commissie (*Comité de Suivi du Dialogue* - CSD) wordt ingesteld om toe te zien dat het akkoord wordt gehonoreerd. De CSD zal bestaan uit zeven leden van de MP, zeven leden van de oppositie en vier leden uit het maatschappelijk middenveld.⁷⁷

Het grootste deel van de oppositie, onder leiding van Tshisekedi verwerpt het akkoord.⁷⁸ Ook de CENCO neemt afstand van het akkoord.⁷⁹ Dit nieuwe akkoord geeft president Kabila o.a. de ruimte om de

⁷¹ AA, *Africa's least loved leader marches on*, 9 november 2016 (<http://africanarguments.org/2016/11/09/africas-least-loved-leader-marches-on/>)

⁷² idem

⁷³ ICG, *Crisis Watch October 2016 - Democratic Republic of Congo*, November 2016 (<https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/october-2016>)

⁷⁴ idem

⁷⁵ Radio Okapi, *Congo-Kinshasa: Formation gouvernement - 21 jours après la présentation de l'accord au président (Patrick Kakwata)*, 3 november 2016 (<http://fr.allafrica.com/stories/201611030368.html>)

⁷⁶ ICG, *Crisis Watch October 2016 - Democratic Republic of Congo*, November 2016 (<https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/october-2016>)

⁷⁷ JA, *Présidentielle en RDC: 10 choses à retenir sur l'accord politique conclu à Kinshasa*, 19 oktober 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/366591/politique/presidentielle-rdc-10-choses-a-retenir-laccord-politique-conclu-a-kinshasa/>)

⁷⁸ Daily Mail Online, *DR Congo opposition rejects bid to postpone poll to 2018*, 18 oktober 2016 (<http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-3848714/DR-Congo-opposition-rejects-bid-postpone-poll-2018.html>); ICG, *Crisis Watch October 2016 - Democratic Republic of Congo*, November 2016 (<https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/october-2016>)

grondwet te veranderen. De oppositie verwacht dat de president de zittingstermijn van een president ten gunste van zichzelf zal veranderen.⁸⁰

De Afrikaanse Unie stelt op 19 oktober tevreden te zijn met de gang van zaken met betrekking tot het akkoord. Ze feliciteert de regering en de politieke partijen die het verdrag hebben ondertekend. De president van de AU feliciteert ook Edem Kodjom met zijn bijdragen.⁸¹

Een week na de ondertekening van het akkoord krijgt Kabila een motie van vertrouwen van de omliggende landen tijdens een regionale conferentie in Luanda, Angola.⁸² Kabila wordt geprezen voor zijn inzet voor een nationale dialoog en het akkoord van 18 oktober met betrekking tot het in de toekomst houden van vreedzame, geloofwaardige en transparante (presidents)verkiezingen.⁸³

⁷⁹ JA, *Présidentielle en RDC: 10 choses à retenir sur l'accord politique conclu à Kinshasa*, 19 oktober 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/366591/politique/presidentielle-rdc-10-choses-a-retenir-laccord-politique-conclu-a-kinshasa/>)

⁸⁰ Reuters, *Congo bishops urge 2017 presidential vote, ban on constitutional change*, 21 oktober 2016 (<http://af.reuters.com/article/topNews/idAFKCN12L1H2>)

⁸¹ Radio Okapi, *RDC-Dialogue: le président de l'Union africaine satisfait de la signature de l'accord politique*, 20 oktober 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/10/20/actualite/politique/rdc-dialogue-le-president-de-lunion-africaine-satisfait-de-la>)

⁸² AA, *Africa's least loved leader marches on*, 9 november 2016 (<http://africanarguments.org/2016/11/09/africas-least-loved-leader-marches-on/>)

⁸³ JA, *Crise politique en RD Congo: le sommet de Luanda a-t-il servi à quelque chose ?*, 27 oktober 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/369268/politique/crise-politique-rd-congo-sommet-de-luanda-a-t-servi-a-quelque-chose/>)

4 Lijst van gebruikte bronnen

AA (African Arguments), *Africa's least loved leader marches on*, 9 november 2016

(<http://africanarguments.org/2016/11/09/africas-least-loved-leader-marches-on/>) geraadpleegd op 09-11-2016

Afrikarabia:

- *Dialogue en RDC: la tâche se complique pour le facilitateur*, 20 juni 2016
(<http://afrikarabia.com/wordpress/dialogue-en-rdc-la-tache-se-complique-pour-le-facilitateur/>) geraadpleegd op 06-10-2016
- *RDC: nouvelle vague de protestation jeudi 26 mai*, 20 mei 2016
(<http://afrikarabia.com/wordpress/rdc-nouvelle-vague-de-protestation-le-26-mai/>) geraadpleegd op 06-10-2016
- *RDC: l'opposition montre les muscles à Kinshasa*, 31 juli 2016
(<http://afrikarabia.com/wordpress/rdc-l'opposition-montre-les-muscles-a-kinshasa/>) geraadpleegd op 19-10-2016
- *RDC: pas d'élection présidentielle en 2016*, 20 augustus 2016
(<http://afrikarabia.com/wordpress/rdc-pas-delection-presidentielle-en-2016/>) geraadpleegd op 21-10-2016
- *Report des élections en RDC: le pouvoir «responsable»*, 6 augustus 2016
(<http://afrikarabia.com/wordpress/report-des-elections-en-rdc-le-pouvoir-responsable/>) geraadpleegd op 19-10-2016

Bloomberg, *Congo Political Crisis Escalates With Arrest Warrant for Katumbi*, 20 mei 2016

(<http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-05-20/congo-political-crisis-escalates-with-arrest-warrant-for-katumbi>) geraadpleegd op 06-10-2016

Cabinet du Président de la République, *Constitution de la République Démocratique du Congo: Modifiée par la Loi n° 11/002 du 20 janvier 2011 portant révision de certains articles de la Constitution de la République Démocratique du Congo du 18 février 2006*, In: Journal Officiel de la République Démocratique du Congo, 52ème Anné, Numero Special, 5 februari 2011

Daily Mail Online:

- *DR Congo opposition rejects bid to postpone poll to 2018*, 18 oktober 2016
(<http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-3848714/DR-Congo-opposition-rejects-bid-postpone-poll-2018.html>) geraadpleegd op 21-10-2016
- *Strikes hit DR Congo over bid to delay presidential vote*, 19 oktober 2016
(<http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-3851156/Strikes-DR-Congo-presidents-poll-delay.html>) geraadpleegd op 21-10-2016

Guardian, The, *Scores arrested in Democratic Republic of Congo clashes* 26 mei 2016

(<https://www.theguardian.com/world/2016/may/26/democratic-republic-of-congo-clashes-protests-joseph-kabila>) geraadpleegd op 23-09-2016

HRW (Human Rights Watch):

- *Democratic Republic of Congo at a Precipice: Ending Repression and Promoting Democratic Rule*, 18 september 2016 (<https://www.hrw.org/news/2016/09/18/democratic-republic-congo-precipice-ending-repression-and-promoting-democratic-rule>) geraadpleegd op 21-09-2016

- *DR Congo: Crackdown on presidential aspirant*, 9 mei 2016 (<https://www.hrw.org/news/2016/05/09/dr-congo-crackdown-presidential-aspirant>) geraadpleegd op 06-10-2016
- *EU: impose targeted sanctions against senior officials in the Democratic Republic of Congo*, 13 oktober 2016 (<https://www.hrw.org/news/2016/10/13/eu-impose-targeted-sanctions-against-senior-officials-democratic-republic-congo>) geraadpleegd op 25-11-2016

ICG (International Crisis Group):

- *Boulevard of broken dreams: The "Street" and Politics in DR Congo*, Crisis Group Africa Briefing N°123, 13 oktober 2016 (<https://www.crisisgroup.org/africa/central-africa/democratic-republic-congo/boulevard-broken-dreams-street-and-politics-dr-congo>) geraadpleegd op 14-10-2016
- *Crisis Watch October 2016 - Democratic Republic of Congo*, November 2016 (<https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/october-2016>) geraadpleegd op 03-11-2016

JA (Jeune Afrique):

- *Crise politique en RD Congo: le sommet de Luanda a-t-il servi à quelque chose ?*, 27 oktober 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/369268/politique/crise-politique-rd-congo-sommet-de-luanda-a-t-servi-a-quelque-chose/>) geraadpleegd op 25-11-2016
- *Présidentielle en RDC: 10 choses à retenir sur l'accord politique conclu à Kinshasa*, 19 oktober 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/366591/politique/presidentielle-rdc-10-choses-a-retenir-laccord-politique-conclu-a-kinshasa/>) geraadpleegd op 20-10-2016
- *Présidentielle en RD Congo: pas avant novembre 2018, selon la Ceni*, 3 september 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/362093/politique/presidentielle-rd-congo-novembre-2018-selon-ceni/>) geraadpleegd op 23-11-2016
- *RD Congo: 32 arrestations dans le pays lors de la journée « ville morte », selon l'ONU*, 24 augustus 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/351504/politique/rd-congo-32-arrestations-pays-lors-de-journee-ville-morte/>) geraadpleegd op 01-11-2016
- *RD Congo: l'appel à une « ville morte » partiellement suivi à Kinshasa*, 23 augustus 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/351132/politique/rd-congo-lappel-a-ville-morte-partiellement-suivi-a-kinshasa/>) geraadpleegd op 01-11-2016
- *RD Congo: après le conclave de l'opposition, le camp Kabila dénonce un « coup d'État en gestation »*, 10 juni 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/332677/politique/rd-congo-apres-conclave-de-lopposition-camp-kabila-denonce-coup-detat-gestation/>) geraadpleegd op 06-10-2016
- *RD Congo: le facilitateur Edem Kodjo récusé par le « Rassemblement » de l'opposition*, 25 juli 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/344257/politique/rd-congo-faciliteur-edem-kodjo-recuse-rassemblement-de-lopposition/>) geraadpleegd op 19-10-2016
- *RD Congo: ouverture des travaux préparatoires au dialogue en l'absence d'une partie de l'opposition*, 23 augustus 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/350981/politique/rd-congo-travaux-preparatoires-dialogue-doivent-douvrir-labsence-dune-partie-de-lopposition/>) geraadpleegd op 21-09-2016
- *RD Congo: la police fera observer l'interdiction de manifester à Kinshasa*, 4 november 2016 (<http://www.jeuneafrique.com/371327/politique/rd-congo-police-fera-observer-linterdiction-de-manifester-a-kinshasa/>) geraadpleegd op 04-11-2016

Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht DRC*, november 2013

(http://ind.pucoverheid.nl/id/PUC_IND_004345046_5/1) geraadpleegd op 13-12-2016

Monde, Le:

- *Joseph Kabila annonce le report de l'élection présidentielle congolaise*, 5 oktober 2016 (http://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/10/05/joseph-kabila-annonce-le-report-de-l-election-presidentielle-congolaise_5008549_3212.html) geraadpleegd op 23-11-2016
- *Les troubles meurtriers à Kinshasa en six questions*, 21 september 2016 (http://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/09/21/les-troubles-meurtriers-a-kinshasa-en-six-questions_5001353_3212.html) geraadpleegd op 23-09-2016

Pointe, Le, *RDC: la journée «villes mortes» anti-Kabila suivie à Kinshasa*, 19-10-2016

(http://www.lepoint.fr/monde/rdc-villes-mortes-anti-kabila-a-kinshasa-et-mbuji-mayi-19-10-2016-2077180_24.php) geraadpleegd op 24-11-2016

Potentiel. Le, *Congo-Kinshasa: meeting du 5 novembre à Kinshasa – bras de fer entre Kimbuta et le*

Rassemblement, 2 november 2016 (<http://fr.allafrica.com/stories/201611021133.html>) geraadpleegd op 09-11-2016

Radio Okapi:

- *Congo-Kinshasa: 4 nouveaux militants pro-démocratie libérés de la prison de Makala*, 31 augustus 2016 (<http://fr.allafrica.com/stories/201609010256.html>) geraadpleegd op 04-11-2016
- *Congo-Kinshasa: Formation gouvernement – 21 jours après la présentation de l'accord au président (Patrick Kakwata)*, 3 november 2016 (<http://fr.allafrica.com/stories/201611030368.html>) geraadpleegd op 04-11-2016
- *Convocation du corps électoral: marche du Rassemblement*, 19 september 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/09/19/emissions/dialogue-entre-congolais/convocation-du-corps-electoral-marche-du-rassemblement>) geraadpleegd op 23-11-2016
- *Goma: des opposants déposent des cartons jaunes au bureau du gouverneur*, 19 oktober 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/10/19/actualite/societe/goma-des-opposants-deposent-des-cartons-jaunes-au-bureau-du-gouverneur>) geraadpleegd op 16-11-2016
- *Des personnes habillées en jaune interpellées puis relâchées à Kindu*, 19 oktober 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/10/19/actualite/en-bref/des-personnes-habillees-en-jaune-interpellees-puis-relachees-kindu>) geraadpleegd op 16-11-2016
- *Le Rassemblement a rendu hommage aux victimes des émeutes de Kinshasa*, 29 september 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/09/29/actualite/politique/le-rassemblement-rendu-hommage-aux-victimes-des-emeutes-de-kinshasa>) geraadpleegd op 18-11-2016
- *RDC: l'opposition boude le dialogue*, 13 september 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/09/13/fil-dactualite-bbc/rdc-lopposition-boude-le-dialogue>) geraadpleegd op 23-11-2016
- *RDC: le Rassemblement se réjouit du « succès » de la journée ville morte*, 19 oktober 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/10/19/actualite/politique/rdc-le-rassemblement-se-rejouit-du-succes-de-la-journee-ville-morte>) geraadpleegd op 16-11-2016
- *RDC-Dialogue: le président de l'Union africaine satisfait de la signature de l'accord politique*, 20 oktober 2016 (<http://www.radiookapi.net/2016/10/20/actualite/politique/rdc-dialogue-le-president-de-lunion-africaine-satisfait-de-la>) geraadpleegd op 16-11-2016

Reuters, *Congo bishops urge 2017 presidential vote, ban on constitutional change*, 21 oktober 2016

(<http://af.reuters.com/article/topNews/idAFKCN12L1H2>) geraadpleegd op 21-10-2016

RFI (Radio France Internationale):

- *Ouverture du dialogue en RDC: l'opposition dénonce des dizaines d'arrestations*, 1 september 2016 (<http://www.rfi.fr/afrique/20160901-ouverture-dialogue-rdc-opposition-denonce-dizaines-arrestations>)
- *RDC: la Coalition pour le respect de la Constitution s'en prend à la Cour constitutionnelle*, 21 oktober 2016 (http://www.rfi.fr/afrique/20161021-rdc-cour-constitutionnelle-viole-constitution-coalition-le-respect-constitution?ref=tw_i)

Security Council Report, *October 2016 monthly forecast – Democratic Republic of the Congo*, 30 september 2016 (http://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2016-10/democratic_republic_of_the_congo_12.php) geraadpleegd op 06-10-2016

UN News Centre:

- *Security Council expresses “deep concern” at political restrictions in the DR Congo*, 15 juli 2016 (http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=54470#.V_-GaThf2UI) geraadpleegd op 13-10-2016
- *UN rights experts urge DR Congo to lift 'unjustified' ban on protests*, 3 november 2016 (<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=55461#.WBxN2Tj2a8o>) geraadpleegd op 04-11-2016

UNJHRO, *Preliminary investigation report on human rights violations and violence perpetrated during demonstrations in Kinshasa between 19 and 21 September 2016*, updated 7 oktober 2016 (http://www.ohchr.org/Documents/Countries/CD/UNJHROSeptember2016_en.pdf) geraadpleegd op 25-11-2016

VOA (Voice of America):

- *Congo government strikes deal with some opponents on elections*, 14 september 2016 (<http://www.voanews.com/a/congo-government-deal-opponests-election-sequence/3509970.html>) geraadpleegd op 23-11-2016
- *DRC opposition takes hard line against Kabila extending term*, 5 oktober 2016 (<http://www.voanews.com/a/drc-opposition-takes-hard-line-against-kabila-extending-term/3537386.html>) geraadpleegd op 23-11-2016
- *L'opposition rejette le dialogue et exige la convocation de la présidentielle avant le 19 décembre en RDC*, 9 juni 2016 (<http://www.voafrique.com/a/conclave-de-bruxelles-l-opposition-rejette-le-dialogue-et-exige-la-convocation-de-la-presidentielle-le-19-septembre/3369662.html>) geraadpleegd op 06-10-2016
- *Opposition walks out of election talks in DRC*, 12 september 2016 (<http://www.voanews.com/a/opposition-walks-out-of-election-talks-in-drc/3504563.html>) geraadpleegd op 22-09-2016
- *RD Congo: l'opposition fonde un "Rassemblement" contre Kabila*, 10 juni 2016 (<http://www.voafrique.com/a/rd-congo-l-opposition-fonde-un-rassemblement-contre-kabila/3370215.html>) geraadpleegd op 06-10-2016
- *RDC: Accueil populaire pour Etienne Tshisekedi*, 28 juli 2016 (<http://www.voafrique.com/a/rdc-accueil-populaire-pour-etienne-tshisekedi/3438227.html>) geraadpleegd op 19-10-2016
- *RDC: un collectif propose un calendrier électoral conforme à la Constitution*, 30 juli 2016 (<http://www.voafrique.com/a/rdc-un-collectif-propose-un-calendrier-electoral-conforme-a-la-constitution/3441402.html>) geraadpleegd op 19-10-2016
- *RDC: l'opposition appelle à manifester pour exiger la tenue de la présidentielle dans les délais prévus*, 4 juli 2016 (<http://www.voafrique.com/a/rdc-l-opposition-appelle-a-manifester>)

- [pour-exiger-la-tenue-de-la-presidentielle-dans-les-delais-prevus-/3403773.html](http://www.voanews.com/a/pour-exiger-la-tenue-de-la-presidentielle-dans-les-delais-prevus-/3403773.html)) geraadpleegd op 13-10-2016
- *RDC: l'opposition prévoit de manifester le 19 septembre pour donner préavis à Kabila*, 13 september 2016 (<http://www.voafrique.com/a/rdc-lopposition-appelle-a-manifester-le-19-septembre-pour-donner-preavis-a-kabila/3505883.html>) geraadpleegd op 23-11-2016
 - *Le retour de Tshisekedi peut-il débloquer la crise politique en RDC ?*, 29 juli 2016 (<http://www.voafrique.com/a/rdc-le-retour-de-l-opposant-historique-/3439940.html>) geraadpleegd op 19-10-2016
 - *Troubled DRC talks resume, but boycotts raise credibility questions*, 30 september 2016 (<http://www.voanews.com/a/troubled-drc-talks-resume-boycotts-raise-questions/3531827.html>) geraadpleegd op 23-11-2016
 - *UN Warns of Risk of Possible Violence, Instability in DRC*, 7 juli 2016 (<http://www.voanews.com/a/un-warns-violence-instability-drc/3408439.html>) geraadpleegd op 13-10-2016

Bijlage: Lijst van gebruikte afkortingen

ACAJ	Association Congolaise pour l'Accès à la Justice
CENCO	Conférence Episcopale Nationale du Congo
CENI	Commission Electorale Nationale Indépendante
CSD	Comité de Suivi du Dialogue
DRC	Democratische Republiek Congo
FONUS	Forces Novatrices pour l'Union et la Solidarité
GR	Garde Républicaine
HRW	Human Rights Watch
LUCHA	Lutte pour le Changement
MDCO	Mouvement des Démocrates Congolais
MLC	Mouvement de libération du Congo
MLP	Mouvement Lumumbiste Progressiste
MP	Majorité Présidentielle
PDC	Parti Démocrate Chrétien
PNC	Police Nationale Congolaise
UDPS	Union pour la Démocratie et le Progrès Social
UNHRC	United Nations Human Rights Council
UNJHRO	United Nations Joint Human Rights Office
VN	Verenigde Naties